

КОЕФІЦІЄНТНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ НА ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

ОЛЕСЯ СИЗОНЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Макіївського економіко-гуманітарного інституту*

СВІТЛАНА РОМАНЕНКО,

магістрант Макіївського економіко-гуманітарного інституту

У статті запропонована методика коефіцієнтного аналізу впливу екологічних витрат на економічні показники функціонування промислового підприємства. Уведені автором коефіцієнти є показниками, що характеризують ступінь еколого-економічної збалансованості функціонування підприємства. На підставі їх значень можна оцінити, як поліпшення чи погіршення екологічних показників позначається на економічних показниках. Це дозволяє зробити висновок про здатність (або нездатність) існуючої системи управління забезпечити нарощування виробничо-господарської та фінансової діяльності без підвищення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Ключові слова: промислове підприємство, екологічні витрати, коефіцієнтний аналіз, екологічна підсистема підприємства.

Постановка проблеми та стан її розробленості. Важливою передумовою сталого розвитку промислового підприємства є ідентифікація елементів його діяльності, продукції або послуг, які прямо чи опосередковано можуть впливати на навколишнє середовище, викликаючи в ньому позитивні або негативні зміни. Сукупно ці елементи утворюють екологічну підсистему підприємства.

Логічною виглядає думка, що оцінити стан екологічної підсистеми підприємства можна, використовуючи систему вартісних та натуральних показників. Проте аналіз літературних джерел [1-4] дозволив зробити висновок, що на сьогодні така загальноприйнята система ще не розроблена, хоча існує багато пропозицій із цього приводу.

Найбільш популярна серед дослідників позиція щодо створення системи еколого-економічних показників базується на необхідності визначення вигод і витрат на природоохоронну діяльність підприємства з метою розрахунку її ефективності. При цьому екологічні витрати часто розглядаються як сукупність двох складових, де перша - це витрати на запобігання забрудненням, тобто на природоохоронні заходи промислових підприємств; друга - економічні збитки від екологічних порушень, що виникають унаслідок відмови від природоохоронних заходів (або недостатніх масштабів їх здійснення). Іншими словами, друга складова - це витрати на компенсацію забруднень, ліквідацію несприятливого впливу на реципієнтів, що вияв-

ляється в зниженні рекреаційної та середовищезахисної цінності ландшафтів, погіршенні умов роботи людей, підприємств, техніки, у втратах робочого часу, пов'язаних із підвищеною захворюваністю працівників. Такий підхід зустрічається в роботах О. Лук'янихіна [5] та А. Москаленко [6].

На нашу думку, теорія застосування запропонованих показників значно обмежується сучасною практикою функціонування промислових підприємств. Це обумовлено тим, що друга складова екологічних витрат (економічні збитки) не піддається однозначному визначенню, адже це потребує наявності інформації, недоступної для підприємства (кількість і віковий склад населення, характер його зайнятості, забезпеченість харчуванням, надходження доходів до місцевого бюджету, суспільні витрати і втрати, пов'язані із забрудненням тощо).

Отже, існуюча система обліку не надає можливості для розрахунку більшості з тих показників, що пропонуються дослідниками. Незважаючи на те, що загальні проблеми інформаційного забезпечення природоохоронної діяльності підприємств висвітлені в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема Т. О. Кірсанової, Л. Г. Мельника, В. З. Папіно, А. А. Садекова, Т. А. Дьоміної, Д. Р. Хенсена та інших, методика отримання реальної інформації про екологічні витрати підприємств-забруднювачів достатньо не розроблена.

Практика функціонування промислового підприєм-

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

ства потребує розробки такої системи показників, яка була б здатна відбивати стан його екологічної підсистеми в нерозривному взаємозв'язку з економічною підсистемою, базуючись на сучасній системі бухгалтерського обліку. Реалізувати це завдання можна за допомогою коефіцієнтного аналізу впливу екологічних витрат на економічні показники функціонування промислового підприємства. Запропонувати методіку такого аналізу - головна мета публікації.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система інформації про стан екологічної підсистеми промислового підприємства обмежується даними, що відображаються в офіційній звітності. До таких даних належать: викиди забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарними та пересувними джерелами забруднення; скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів, екологічні збори за забруднення, екологічні штрафи, поточні та капітальні витрати на охорону навколишнього природного середовища.

Платі за забруднення навколишнього природного середовища підлягають викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними й пересувними джерелами забруднення; скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти; розміщення відходів. Існує два види нормативів плати за забруднення: за припустимі (у межах установлених лімітів) обсяги викидів забруднюючих речовин і розміщення твердих відходів та за перевищення припустимих обсягів. Ліміти встановлюються залежно від виду забруднюючих речовин і класу небезпеки відходів. Суми зборів за викиди стаціонарними джерелами забруднення, скидання й розміщення відходів розраховуються самостійно підприємством на основі затверджених лімітів, відповідно до фактичних обсягів викидів, скидів і розміщення відходів, нормативів платежів і коригувальних коефіцієнтів, установлених залежно від чисельності населення, народногосподарського значення населеного пункту, місця розміщення відходів.

Внесення плати за забруднення не звільняє природокористувачів від необхідності реалізовувати природоохоронні заходи, а також від сплати штрафних санкцій за екологічні правопорушення і від відшкодування збитків, заподіяних забрудненням довкілля народному господарству, здоров'ю та майну громадян. Грубе порушення екологічних нормативів, установлених державою, може служити підставою для припинення діяльності підприємства.

У сумі екологічні платежі узагальнюють витрати на усунення наслідків забруднення (компенсуючі витрати). Підприємства обліковують ці витрати таким чином, щоб отримати інформацію для заповнення статистичного Звіту про екологічні збори та поточні витрати на охорону природи по формі № 1 - екологічні витрати.

Загальна сума витрат на охорону навколишнього природного середовища (далі - НПС) складається з капітальних і поточних витрат. Капітальні - це витрати на створення нових і реконструкцію діючих природоохоронних основних засобів, розробку й упровадження нових екотехнологій, витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки.

До поточних витрат на охорону НПС відносять витрати, пов'язані з експлуатацією споруд природоохоронного характеру, здійсненням контролю за експлуатацією природоохоронного обладнання і станом навколишнього середовища, витрати на оплату послуг сторонніх підприємств та організацій зі спільного викори-

стання підприємствами регіону об'єктів природоохоронного призначення. До їх складу входять витрати на матеріали, паливо, енергію, амортизацію, заробітну плату з нарахуваннями за роботи, які пов'язані зі знешкодженням шкідливого впливу виробництва на навколишнє середовище, з управлінням природоохоронною діяльністю [7].

Вплив екологічних витрат на основні економічні показники функціонування промислового підприємства можна відобразити графічно (рис. 1).

Як видно з рис. 1, екологічні збори за забруднення НПС у межах та понад ліміт включаються до операційних витрат підприємства у складі адміністративних витрат й інших витрат операційної діяльності.

Поточні витрати на охорону НПС списуються на виробничу собівартість промислової продукції в повному обсязі. Порядок обліку капітальних витрат на охорону навколишнього природного середовища залежить від економічної сутності цих витрат. Так, витрати, спрямовані на підтримку природоохоронних об'єктів у робочому стані (ремонт), включаються до собівартості у вигляді резерву забезпечення майбутніх витрат і платежів на підставі затвердженого графіку здійснення відновлювального ремонту. Зменшення суми нарахованого резерву здійснюється в місяці завершення такого ремонту.

Різниця між сумою нарахованого резерву й фактичними витратами на ремонт відноситься на собівартість продукції (робіт, послуг) наприкінці звітного року.

Капітальні витрати, що приводять до збільшення економічних вигід підприємства (придбання нових об'єктів, модернізація тощо), збільшують первинну вартість основних засобів і включаються до собівартості продукції поступово у вигляді амортизаційних відрахувань.

Таким чином, екологічні витрати "розчиняються" в загальній сумі витрат підприємства, впливаючи на загальний фінансовий результат його функціонування. Для того щоб установити ступінь цього впливу, пропонуємо використовувати систему коефіцієнтів, наведену в табл. 1.

Сутність визначених у табл. 1 коефіцієнтів полягає в тому, що:

- K_1-K_5 показують питому вагу кожного з видів екологічних витрат у загальній сумі екологічних витрат підприємства. Сума K_1-K_5 дорівнює 1;

- K_6 показує питому вагу зборів за забруднення навколишнього природного середовища в межах ліміту в адміністративних витратах;

- K_7 показує питому вагу зборів за забруднення навколишнього природного середовища понад ліміт в інших витратах операційної діяльності. В ідеалі цей показник повинен дорівнювати нулю;

- K_8 показує питому вагу екологічних штрафів в інших витратах операційної діяльності. Як і попередній показник, повинен мати значення, рівне нулю;

- K_9 показує величину компенсаційних екологічних витрат на гривню загальних витрат підприємства;

- K_{10} показує величину попереджувальних екологічних витрат на гривню загальних витрат підприємства;

- K_{11} показує частку поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища в собівартості реалізованої продукції.

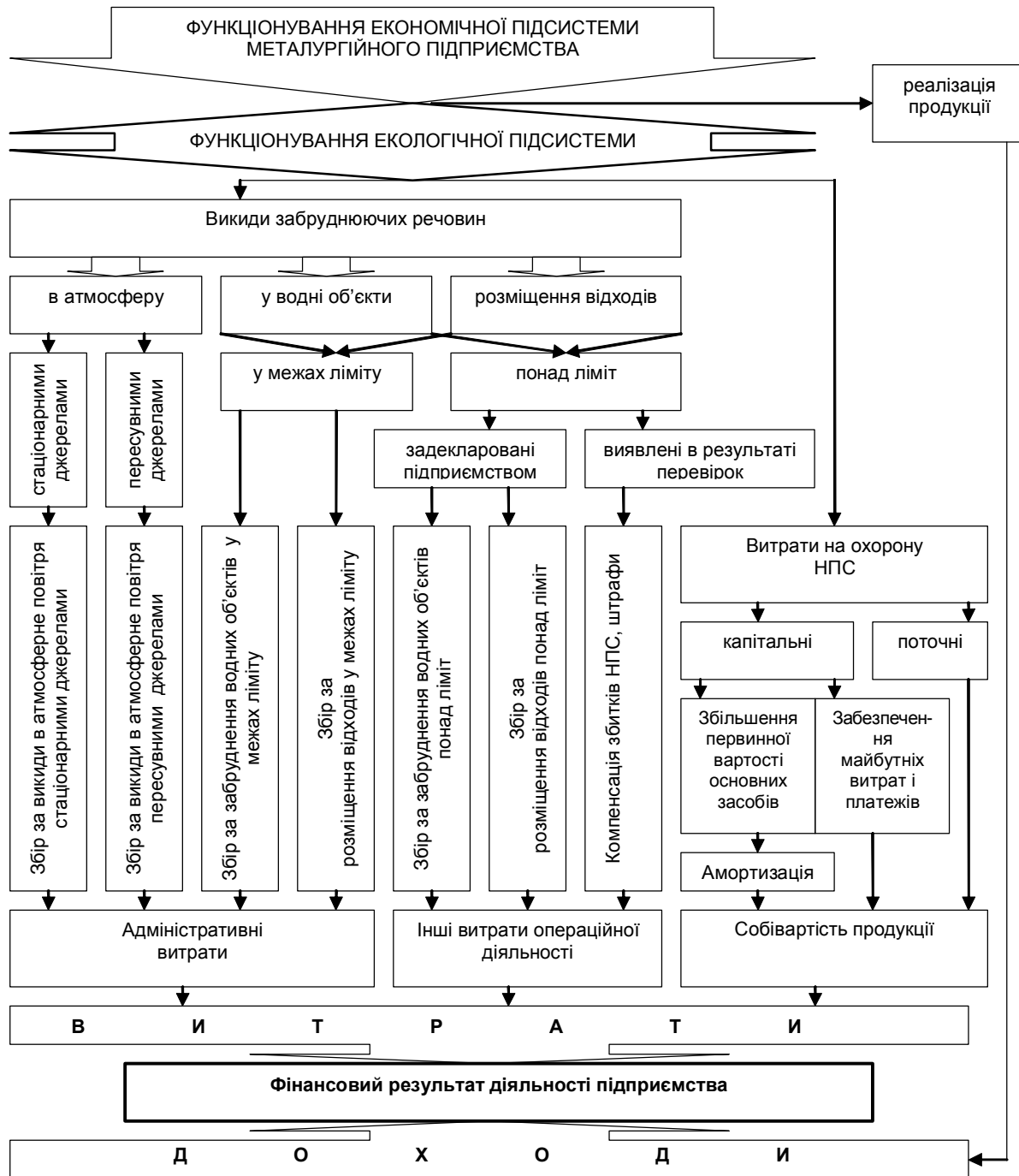

Рис. 1. Вплив екологічних витрат на економічні показники функціонування промислового підприємства.

Таблиця 1. - Коефіцієнти впливу екологічних витрат на економічні показники функціонування промислового підприємства

Екологічні показники, тис. грн	Збори за забруднення НПС у межах ліміту	Збори за забруднення НПС понад ліміт	Компенсація збитків НПС, штрафи	Поточні витрати на охорону НПС	Капітальні витрати на охорону НПС
Економічні показники, тис. грн					
Екологічні витрати	K_1	K_2	K_3	K_4	K_5
Адміністративні витрати	K_6	-	-	-	-
Інші витрати операційної діяльності	-	K_7	K_8	-	-
Загальна сума витрат підприємства		K_9		K_{10}	
Собівартість продукції	-	-	-	K_{11}	-

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

Таким чином, запропоновані коефіцієнти є показниками, що характеризують ступінь еколого-економічної збалансованості функціонування підприємства. На підставі їх значень можна оцінити, як поліпшення чи погіршення екологічних показників позначається на економічних показниках. Це дозволяє зробити висновки про здатність (або нездатність) існуючої системи управління забезпечити нарощування виробничо-господарської та фінансової діяльності без підвищення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Перевагою розроблених показників є те, що вони не потребують складних розрахунків та базуються на сучасній системі бухгалтерського обліку підприємства.

Перспективою подальших розробок у цьому напрямі є розробка форми комплексного звіту про еколого-економічну збалансованість розвитку підприємства, де б було відображено запропоновані коефіцієнти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кірсанова Т. О. Екологічний контролінг у системі управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

економ. наук : спец. 08.08.01 - "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / Т. О. Кірсанова. - Суми, 2004. - 20 с.

2. Максимів Л. Тенденції розвитку екологічно орієнтованого бухгалтерського обліку / Л. Максимів // Бухгалтерський облік і аудит. - 2005. - № 5. - С. 18-23.

3. Бородин А. Механізми реалізації еколого-економічного управління підприємством / А. Бородин // Проблеми теорії і практики управління. - 2006. - № 6. - С. 112-123.

4. Петрик Е. Екологічний аудит в Україні: проблеми методики і організації / Е. Петрик // Бухгалтерський учет і аудит. - 2004. - № 8. - С. 51-56.

5. Лук'янихіна О. А. Екологічний менеджмент в системі територіального управління : дис. ... канд. економ. наук : 08.08.01 / О. А. Лук'янихіна. - Суми, 2002. - 210 с.

6. Москаленко А. П. Еколого-економічний механізм інвестиційних рішень екологізації теплоенергетики : [монографія] / А. П. Москаленко. - Ростов н/Д : СКНЦ ВШ, 2007. - 272 с.

7. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1 - екологічні витрати "Звіт про екологічні збори та поточні витрати на охорону природи" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/vWWWGroupParam1/lawextua?...classcode...1 - 50к.

O. Syzonenko, S. Romanenko

COEFFICIENT ANALYSIS OF ENVIRONMENTAL COSTS ON THE ECONOMIC INDICATORS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the article the methodology of coefficient analysis of the impact of environmental costs on economic indicators of functioning of industrial enterprises, capable of reflecting the state of environmental subsystem of the company in indissoluble connection with its economic subsystem based on the modern accounting system is suggested. Entered authors ratios are indicators that characterize the degree of ecological and economic balance of the functioning of the enterprise.

Key words: enterprise, environmental costs, ratio analysis, ecological subsystem of the enterprise.

© О. Сизоненко, С. Романенко
Надійшла до редакції 15.11.2010

УДК 94. (477.6):364.122.5 "1945/1950"

МІСТА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 1945–1950 рр.

МИКОЛА АЛФЬОРОВ,

кандидат історичних наук, доцент

Горлівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

У статті на основі вивчення літератури та джерел досліджуються міста України в період повоєнної відбудови 1945-1950 рр. Показано взаємозв'язок і взаємовплив відбудови народного господарства та урбанізаційних процесів.

Ключові слова: Україна, регіон, міста, урбанізаційні процеси, повоєнна відбудова.

Постановка проблеми. Дослідження урбанізаційних процесів набуває сьогодні особливої актуальності. Окремі країни демонструють високий рівень зростання населення і, відповідно, урбанізації, у той час як інші - стійке зменшення населення, що позначається

на розвитку міст, регіонів країн. Питання розвитку міст в Україні викликають усе більшу увагу сучасних дослідників, проте й досі залишаються маловивченими. Особливо це стосується періоду повоєнної відбудови 1945-1950 рр. Таке вивчення не було об'єктом

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.